

ХРИСТИЯНСЬКА МУЗИКА В КОНТЕКСТІ СВЯТОГО ПИСАННЯ ТА РЕЛІГІЙНОЇ ТРАДИЦІЇ

Булах Тетяна Борисівна,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

учений секретар ректорату

Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтва

ORCID ID: 0000-0002-0954-8422

У статті здійснюється комплексне дослідження християнської музики як ключового елемента релігійної традиції, що формується на основі Святого Письма. Розглянуто її значення як засобу трансляції сакральних ідей, вираження віри та формування релігійної ідентичності. Визначено роль музики у християнському богослужінні як інтегратора духовних і теологічних концепцій, що відображають гармонію між текстом, мелодією та ритмом, згідно з біблійними й догматичними засадами. Проаналізовано вплив Святого Письма на формування музичних практик, зокрема через псалми, які становлять основу літургійних форм співу. Висвітлено особливості використання музики як інструменту для поглиблення молитовного настрою та сакральної зосередженості в контексті релігійних обрядів. Наголошено на тому, що музика, як форма літургійного мистецтва, виконує не лише ритуальну функцію, а й слугує засобом формування спільного духовного досвіду, спрямованого на інтеграцію громади у єдиний сакральний простір. У статті підкреслено, що християнська музика, зокрема у вокальній традиції, стає втіленням біблійних ідей, де голос відіграє центральну роль у передачі божественного змісту. Цей підхід демонструє теологічну цінність музики як сакрального медіума, що сприяє формуванню духовної дисципліни та поглибленню екзистенційного переживання. Зроблено висновок, що християнська музика, як невід'ємний компонент богослужіння, відіграє вирішальну роль у передачі теологічних ідей, забезпечуючи гармонійне поєднання духовного та художнього. Її дослідження в контексті Святого Письма дозволяє не лише глибше зрозуміти сакральні засади музики, а й розкрити її значення як важливого інструмента для формування культурного і духовного досвіду релігійних спільнот.

Ключові слова: християнська музика, Святе Письмо, релігійна традиція, сакральний досвід, вокальна літургія.

Bulakh Tetiana. Christian music in the context of the holy scriptures and religious tradition

This article presents a comprehensive study of Christian music as a key element of religious tradition, formed based on the Holy Scriptures. It examines its significance as a medium for transmitting sacred ideas, expressing faith, and shaping religious identity. The role of music in Christian worship is analyzed as an integrator of spiritual and theological concepts, reflecting the harmony between text, melody, and rhythm in accordance with biblical and doctrinal foundations. The influence of the Holy Scriptures on the formation of musical practices is analyzed, particularly through the Psalms, which form the basis of liturgical forms of chant. The use of music as a tool for enhancing prayerful moods and sacred concentration in religious rituals is highlighted. It is emphasized that music, as a form of liturgical art, serves not only a ritualistic function but also acts as a means of forming a collective spiritual experience, aimed at integrating the community into a unified sacred space. The article underscores that Christian music, particularly in the vocal tradition, embodies biblical ideas, where the voice plays a central role in conveying divine meaning. This approach demonstrates the theological value of music as a sacred medium that promotes spiritual discipline and deepens existential experience. The evolution of music is traced from early Christian practices based on the Holy Scriptures to the formation of more complex musical traditions that integrate cultural and aesthetic influences from various eras. In conclusion, Christian music, as an integral part of worship, plays a decisive role in transmitting theological ideas, ensuring the harmonious combination of the spiritual and the artistic. Its study in the context of the Holy Scriptures not only allows for a deeper understanding of the sacred foundations of music but also reveals its significance as an important instrument for shaping the cultural and spiritual experience of religious communities.

Key words: Christian music, Holy Scriptures, religious tradition, sacred experience, vocal liturgy.

Вступ. Християнська музика в контексті Святого Письма та релігійної традиції є не лише феноменом релігійного життя, але й складним музикознавчим явищем, яке інтегрує культурні, естетичні, теологічні й соціальні аспекти. Як форма вираження сакрального, музика набуває статусу універсального медіатора між матеріальним і духовним, створюючи простір для художньої інтерпретації та споглядання божественного. Музика у християнському контексті виконує подвійну функцію: з одного боку, вона є літургійним інструментом, що слугує засобом посилення молитовного настрою та духовної зосередженості, а з іншого – художнім явищем, яке формує унікальний звуковий простір, збагачений багатомірними традиціями та впливами різних музичних культур. Актуальність вивчення християнської музики

як унікального музикознавчого феномену обумовлена її роллю у формуванні релігійного і культурного середовища, а також її здатністю акумулювати музичні стилі, жанри та техніки, які вплинули на розвиток світової музичної культури. Дослідження християнської музики також дозволяє простежити її вплив на процеси музичної соціалізації, коли звучання стає засобом інтеграції громади в єдиний духовний простір. Музика у християнському богослужінні одночасно виконує функцію акустичного символу віри й інструмента для формування екзистенційного досвіду, який виходить за межі традиційного розуміння мистецтва. Таким чином, розгляд християнської музики крізь призму музикознавства дозволяє не лише виявити її естетичну та культурну цінність, але й поглибити розуміння її впливу на

світову музичну спадщину, відкриваючи нові перспективи для інтерпретації релігійних і художніх смислів.

Матеріали та методи. Одним із ключових напрямків є вивчення історії та теорії богослужбової музики православної традиції. Праці таких дослідників, як Н. Александрова, М. Антонович, Ю. Воскобойнікова, Н. Гуляницька, І. Вознесенський, розкривають багатство православного музичного спадку, включаючи розвиток знаменного розспіву, київського ізводу та інших традицій. Важливим є дослідження сакральної музики християнської традиції у науковому доробку О. Зосім, Б. Кіндратюка, Ю. Медведика, які демонструють зв'язок між західноєвропейськими й східними християнськими музичними традиціями. Аналіз трансформації цих традицій дозволяє оцінити вплив релігійних і теологічних чинників на музичну культуру різних регіонів, а також дослідити взаємодію між сакральними та світськими музичними формами.

Методологічний підхід до дослідження християнської музики в контексті Святого Письма та релігійної традиції потребує поєднання історико-музикознавчого, теологічного, соціокультурного, феноменологічного та естетичного підходів. Історико-музикознавчий метод передбачає ретельне дослідження еволюції музичних форм і стилів у християнських традиціях, зокрема в контексті православної церковної практики, а також аналіз змін в музичному супроводі богослужінь через призму літургійної традиції. Теологічний підхід дозволяє вивчити взаємодію музики з богословськими концепціями, а також визначити її роль у формуванні релігійної ідентичності, духовної практики та богослужбової теології. Соціокультурний підхід дозволяє вивчити соціальну роль музики в релігійних громадах, її вплив на формування спільноти вірян і соціокультурні процеси в цілому.

Виклад основного матеріалу. Трансцендентність, як принципова характеристика метафізичної реальності, що знаходиться за межами феноменального світу, набуває своєї значущості через здатність музики виражати те, що неможливо адекватно репрезентувати через інші семіотичні структури. Це акцентує суттєвість музики в теологічному та філософському контекстах, де концепти божественного часто постають як вищі реальності, які не можуть бути досягнуті через раціональні або емпіричні способи пізнання. Вокальна музика, що є найбільш безпосереднім вираженням цих переживань, постає як форма інтенціонального вираження емоційного стану, що не включає в себе нічого, окрім цієї миттєвої емоційної реакції. Ван де Лаар, згадуючи вокальну музику, стверджує, що вона є прямим і спонтанним виявом почуття, яке відображає не концептуалізовану реальність, а саму суб'єктивну інтенцію [7, с. 89]. З цієї точки зору, музика виявляється важливим онтологічним інструментом, здатним трансцендувати обмеження стандартної комунікації, забезпечуючи доступ до тих ідеальних і трансцендентних реальностей, які неможливо пізнати через звичні засоби пізнання. Вона функціонує як одна з найбільш ефективних методів пізнання світу в його глибинних

метафізичних вимірах, виступаючи як медіатор між людиною та вищими, божественними цінностями.

У християнській традиції музика стала важливою складовою частиною богослужіння, оскільки здатна створювати атмосферу духовного піднесення і допомагати віруючим у процесі молитовного зосередження. Музика, що супроводжує релігійні обряди, має специфічну функцію: вона не лише надає ритмічну й емоційну форму молитві, а й активізує ті внутрішні сили людини, які дозволяють їй вступити в прямий контакт з божественним [6, 120–124]. Це активне залучення емоційних і духовних ресурсів робить музику важливим засобом формування культової практики, сприяючи її сакралізації.

Музика в даному випадку виступає як інструмент інтенціонального вираження, що забезпечує можливість людині долати межі земного досвіду та наблизитися до божественного через емоційно насичену духовну практику. Вона стає «не просто естетичним переживанням, а суттєвим елементом божественного культу, що активізує віру, очищує душу і відкриває доступ до метафізичних реальностей» [1, с. 104].

Аналізуючи християнську музику через призму Святого Писання, особливо Нового Завіту, можна побачити, як музика служить своєрідним каналом для виявлення теологічних істин, що визначають релігійну практику. Основна роль музики в християнському контексті полягає в її здатності втілювати і відображати глибокі духовні реалії, пов'язані з божественною природою Ісуса Христа та актами спасіння. Згідно з новозавітною концепцією теандрії, втілений Син Божий стає епіцентром того, що можна назвати божественною-гуманною єдністю, де музика, як форма вираження божественного, бере участь у трансформації старозавітної ритуальної практики. У цьому контексті музика через функціонування як засоба поклоніння переходить у інструмент для збереження і передачі теологічних істин. Різдво Ісуса, як описано в Євангелії від Луки, супроводжується ангельським співом, що символізує небесну гармонію, яка проявляється в земному світі. Подібним чином, християнська музика отримує свою першооснову не лише у практиці синагогальної пісні Старого Завіту, але й у глибокому зв'язку з актами божественного спасіння, що здійснюються через Христову присутність.

Музика, як форма молитви, прославлення і поклоніння, в християнстві продовжує традицію давньоєврейських літургій, але при цьому набуває нового змісту в контексті Христової діяльності: «На Таємній Вечері, коли Ісус Христос разом з апостолами співає хвалебні пісні, ми маємо справу з встановленням нової духовної практики, де спів не лише супроводжує літургійні акти, але й стає невід'ємною частиною релігійної традиції християнської громади» [7, с. 77]. Таким чином, християнська музика, з погляду теологічного і релігійного аналізу, являє собою глибоко символічний та функціональний елемент, що поєднує божественне і людське, символізує процес спасіння і служить інструментом для пізнання божественної істини. Вона, як і сама релігійна

традиція, продовжує розвиватися, зберігаючи свою значущість у контексті богослужіння, теологічної рефлексії та духовної практики.

У перші дні християнства апостоли продовжували брати участь у юдейських богослужіннях, відвідуючи храми і синагоги, де вони виконували ритуали та співали традиційні пісні. Ці практики стали основою для формування початкової християнської літургії, де основні елементи юдейської музики були адаптовані і переосмислені в християнському контексті [5, с. 109]. Апостоли, після Вознесіння Христа, згадуються в Євангелії від Луки (Лк. 24:53), як ті, що постійно перебували в храмі, хвалячи і благословляючи Бога, що є продовженням їх юдейської літургійної спадщини.

У Книзі Дій апостолів розповідається, що перша християнська громада підтримувала регулярне богослужіння в храмі, що відображало старозавітну традицію, водночас засновуючи нові практики, такі як Святе Причастя, встановлене Христом на Таємній Вечері (Лк. 22:15). Ця подвійність – збереження юдейського поклоніння поряд з установами нових християнських обрядів – стала основою християнської літургії, яка з часом відокремилася від своїх юдейських коренів.

Роль музики в цих ранніх християнських зібраннях очевидна через загальний гімн, який практикували апостоли [5, с. 108]. Наприклад, навіть перебуваючи в ув'язненні, Павло і Сила «молилися і хвалили Бога пісню, і ті, хто були в темниці, слухали їх» (Дії 16:25). Такі випадки підкреслюють важливість музики не лише як виразу віри, а й як спільної практики, яка сприяє духовному з'єднанню і збудуванню громади.

Послання апостолів, особливо Послання Павла, дають додаткове розуміння раннього християнського ставлення до музики. Святий Павло у своєму Першому Посланні до Коринтян підкреслює, що поклоніння, включаючи спів, має здійснюватися як духом, так і розумом (1 Кор. 14:15), тим самим встановлюючи музику як форму спілкування, яка залучає як емоційну, так і інтелектуальну діяльність. Така теологічна основа свідчить про те, що музика, хоч і глибоко пов'язана з вираженням душі, також слугує для збудування і навчання християнської громади, що відповідає загальним цілям поклоніння і духовного зростання (1 Кор. 14:26).

У Новому Завіті є численні посилання на пісні та гімни, які стали визначальними для християнського поклоніння. Гімни Марії (Лк. 1:46–55), Захарії (Лк. 1:68–79) і Єлисавети (Лк. 1:42–45) не лише пропонують літературні і музичні моделі, але й відображають глибші теологічні основи Втілення і місії Христа. Ці ранні гімни, хоч і мають корені в юдейській традиції, стали основою для християнського літургійного співу, встановивши прецедент для християнського поклоніння [3]. Отже, Новий Завіт служить як теологічною, так і музичною основою християнської музики. Перша християнська громада, зберігаючи юдейські традиції, розвинула власну музичну та літургійну ідентичність, що характеризувалася новими формами поклоніння, гімнами та піснями, які стали центральними елементами християнської релігійної практики. Цей розвиток

став народженням християнської музики як трансформаційної сили, яка продовжувала традицію священних пісень, одночасно вбираючи нові теологічні уявлення, що визначили християнську віру.

Євангелія та послання апостолів стали невід'ємною частиною літургійного культу, який передавався без значних змін до нашого часу. Вони увійшли до служби Святої Літургії і стали частиною божественного поклоніння разом із Благословеннями та молитвою «Отче наш», що, як багато інших гімнів, практикувалися в ранньому християнстві (1 Тим. 4:6; Еф. 5:4; Рим. 13:11–12). Ранньохристиянські громади співали гімни, присвячені Божеству, читали та співали уривки з Священних Писань. У книзі Дій апостолів (Дії 4:24–30) засвідчено колективну участь християн у літургійному співі, коли «вони співали величні гімни, присвячені Розп'ятому» [7, с. 91].

З апостольського періоду походять автори пісень, такі як Йосиф та Нікола, які створили першу форму пісні «Єдинородний», що згодом стала другим антифоном Літургії [7, 86–88]. У процесі формування християнської музики можна спостерігати глибше занурення в релігійний досвід, а також поступове виключення інструментальної музики з культу, зберігаючи переважно вокальну форму. Це становить основну рису християнського музичного культу, теоретично обґрунтовану багатьма святими отцями церкви, які стверджували, що музика повинна бути священною, або її не повинно бути зовсім («aut sacra sit musica, aut non sit») – музика буде священною, або її не буде взагалі.

Існує тісний зв'язок між розвитком християнського життя та вчення і музики поклоніння. З самого апостольського періоду можна виділити різних Святих Отців, які брали участь у формуванні християнського вчення та організації християнського поклоніння, згадуючи про культову музику у своїх працях. Святий Ігнатій Богоносний, єпископ Антіохійський, є автором ранніх християнських гімнів і гімнографії, і він став мучеником, був страчений у Римі в 107 році. У своїх посланнях, зокрема в посланні до ефесян, він проводить паралель між музичною гармонією і гармонією між людьми: «У гармонії розуміння між вами співайте разом пісню Богу, співаючи через Ісуса Христа одним голосом до Отця, щоб Він почув і пізнав вас за добрими справами» (Еф. 5:19). Святий Климент Олександрійський є автором книги «Педагог», у якій міститься текст пісні похвали Христу: «Батько спрямовує твоїх немовлят» [5, 108–109]. Він закликає до допомоги Божества як справжнього керівника для молодих людей, і релігійна пісня в його розумінні є одним із основних засобів виховання, що сприяє формуванню істинної краси, тобто душі. Він стверджує: «Однією з цілей втілення Логоса було бажання узгодити симфонію макрокосму (Всесвіту) з симфонією мікрокосму (людини). Велика симфонія космічного оркестру прагнула не лише до загальної гармонії елементів, а й до пісні спасіння. Через свою нову пісню Логос зробив людей поетами, і ті, хто слухають, стають живими мертвими» [5, с. 112]. Святий Гіпполет пише коментарі до Пісні Мойсея та два комен-

тарі до Псалмів, які показують роль співу в новому культурі. Святий Кипріан Карфагенський є автором двох творів, *De Dominica oratione* (Про молитву Отче наш), де він стверджує, що молитва повинна представляти моменти концентрації та відстані від усього мирського, а в іншому творі *Ad Donatum*, глава VIII, ієрарх закликає Доната, нового члена християнської релігії, супроводжувати своє святкування співом псалмів [6, 67].

Важливо зазначити, що в цей період перших століть були сформовані літургійні служби, три літургії та їх основні моменти, інструментальна музика була усунена, надаючи вагомні аргументи, що зберігаються до сьогодні, посвячуючи виключно вокальний та монодичний характер культурної музики. Багато творів цих християнських піснярів збереглося до наших днів, деякі без істотних змін і адаптацій. Створено основу для практики церковної музики та композиції нових пісень за взором вже встановлених.

Висновки. Еволюція християнської культурної музики нерозривно пов'язана з процесом формування християнської доктрини та літургійної практики, де музика виступала як не лише вираз релігійного почуття, а й засіб трансляції теологічних понять і духовної дисципліни. З апостольського періоду і до пізнішої організації християнського поклоніння через відомих Святих Отців, роль музики в культурах була надзвичайно важливою. Музичні практики раннього християнства функціонували як інструмент не тільки для літургійного зібрання, а й для формування та зміцнення християнської ідентичності, що розвивалася на тлі відокремлення від юдаїзму.

Теоретична спадщина таких отців Церкви, як Ігнатій Богоносний, Климент Олександрійський, Афанасій

Великий та інші, демонструє глибоке розуміння взаємозв'язку між текстом, мелодією та ритмом. Вони акцентували необхідність гармонії цих елементів для забезпечення сакрального досвіду, що відповідає вимогам сакральної естетики та служить механізмом духовного оновлення. Духовна музика християнського культу поступово відмовляється від інструментальної музики, ставши пріоритетно вокальною формою, що відповідає принципу «*aut sacra sit musica, aut non sit*» (музика повинна бути священною або взагалі не бути). Це відображає не лише естетичні, але й теологічні мотиви, закріплені в працях Святого Іоанна Златоуста, який обґрунтовує перехід від інструментальної музики до вокального співу, посилаючись на те, що «церква використовує не мертві струни, як Давид, а живі голоси». Це вчення підкреслює сакральний характер голосу як основного інструменту богослужіння, що визначає його роль у формуванні релігійної ідентичності християнської спільноти.

Таким чином, християнська музика виступає не лише як мистецький вираз віри, а й як засіб організації релігійного досвіду, який функціонує в рамках церковної догматики та теології. Використання музики як інструменту духовного виховання, а також її зв'язок із сакральною традицією свідчать про глибокий теологічний підхід, що відзначав етапи розвитку християнського культу. Завдяки Святим Отцям була закладена теоретична база для подальшого розвитку культурної музики, що впливає на християнське богослужіння до сьогодні, зберігаючи і розвиваючи неперервність музичних традицій, котрі мають теологічне і естетичне значення.

Література:

1. Васюрина А. Музыка у світових релігіях: особливості вияву. Культурологічний альманах. 2012. № 2. С. 104–110.
2. Зосім О. Л. Сакральна музика в музикознавчому дискурсі: питання термінологічної дефініції. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2015. Вип. 34. С. 261–271.
3. Казаренко О. Сакральна творчість українських композиторів ХХ століття в контексті національних музично-семіотичних процесів. URL: <https://er.ucu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ac728302-9e74-441e-8866-fc1ac14cc65e/content>.
4. Юрченко М. Духовна музика. Історія української музики в шести томах. Т. 4. Київ, 1992. С. 116.
5. Schäfer T., Sedlmeier P., Städtler C., Huron D. *The Sacred and the Profane: The Nature of Religion*. Harcourt, Brace & World. 2013. Vol. 4. P. 108–126.
6. Tyson J. *Assist me to proclaim: The life and hymns of Charles Wesley*. Grand Rapids: Eerdmans. 2007. 427 p.
7. Van de Laar J.W. *A theological exploration of the role and use of music for worship in the Methodist Church of Southern Africa*. Pretoria: UNISA. 2000. № 1. P. 77–90.

References:

1. Vasyurina A. (2012). *Muzyka u svitovykh relihiiakh: osoblyvosti vyjavu*. [Music in World Religions: Features of Manifestation]. *Kul'turolohichnyi al'manakh [Culturological Almanac]*, No. 2, pp. 104–110. [in Ukrainian].
2. Zosim O. L. (2015). *Sakral'na muzyka v muzyknavchomu dyskursi: pytannia terminolohichnoi defynitsii*. [Sacred Music in Musicological Discourse: Issues of Terminological Definition]. *Aktual'ni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhn'oi kul'tury [Current Issues of History, Theory, and Practice of Artistic Culture]*, Issue 34, pp. 261–271 [in Ukrainian].
3. Kazarenko O. (n.d.). *Sakral'na tvorchist' ukrains'kykh kompozytoriv XX stolittia v konteksti natsional'nykh muzychno-semiotychnykh protsesiv*. [Sacred Creativity of Ukrainian Composers of the 20th Century in the Context of National Musical-Semiotic Processes]. Available at: <https://er.ucu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ac728302-9e74-441e-8866-fc1ac14cc65e/content> [in Ukrainian].
4. Yurchenko M. (1992). *Dukhovna muzyka*. [Sacred Music]. In *Istoriia ukrains'koi muzyky v shesty tomakh [History of Ukrainian Music in Six Volumes]*. Vol. 4. Kyiv, pp. 116 [in Ukrainian].
5. Schäfer T., Sedlmeier P., Städtler C., Huron D. (2013). *The Psychological Functions of Music Listening*. *Frontiers in Psychology*, Vol. 4, p. 511 [in English].
6. Tyson J. (2007). *Assist Me to Proclaim: The Life and Hymns of Charles Wesley*. Grand Rapids: Eerdmans [in English].
7. Van de Laar J.W. (2000). *A Theological Exploration of the Role and Use of Music for Worship in the Methodist Church of Southern Africa*. Pretoria: UNISA, No. 1, pp. 77–90 [in English].